XXIII.

Notae ad L. A. Senecae Naturalium Quaestionum libros VII, editos a Friderico Haasio, et collatos cum codice no. 69 Vossiano ex Bibliotheca Lugduno-Batava.

Quod anno praecedenti in Philologo de Senecae Naturalium Quaestionum libris promisi, id praestare nunc possum adiutus benevolentia viri cl. J. Geelii, qua est, insigni; qui amplam mihi largitus est occasionem Codicem illum accurate et in otio excutiendi. Nec irritus sane hic fuit labor. Nam Codex ille literis minutis quidem, sed nitidissimis scriptus congruit saepissime cum duobus praestantissimis Mss. a Fickerto literis Ee indicatis. Quorum scripturas quum plerumque Editor ille egregius, idque optimo iure, sequi soleat, noster quidem Vossianus, quem Voss. appellabimus, id attulit commodi, ut illorum Codicum Ee scripturas, nonnumquam probabiliore, sed plurium idoneorum testium penuria non in textum receptas, restituendas esse confirmaret; neque raro aut solus aut cum paucis aliis meliores exhibuit lectiones, quam hactenus in Codicibus aut Editionibus erant praesto. Itaque manum operi admovi, Naturalium Quaestionum libros hoc munitus praesidio perlustravi in Editione Fickerti, multisque locis meliorem scripturam restitui, ut mihi quidem videbatur, nonnullis sagaces Fickerti coniecturas meo codice comprobatas inveni, desperatis denique aut iis locis, qui ab aliis praetermissi erant, mihi vero nulla ratione pro sanis habendi videbantur coniecturas adhibui meus. Annotationibus illis ad finem fere perductis adhibui novissimam editionem ex bibliotheca Teubneriana, confectam a viro cl. Friderico Haasio. Id maiore gaudio an Editoris illius admiratione fecerim haud facile dixerim. Totae quidem mearum notarum paginae iam erant delendae; quum, quod ego in Editione Fickerti secundum Codicem meum mutatum volueram, ab Haasio ita editum comperirem, medelamve, quam coniectura assecutus eram, ab eodem nonnumquam iam adhibitam viderem: sed dolorem irriti laboris inde oriturum facillime compescuit cogitatio, studia mea in Senecam collata probari a viro, qui omnibus huius Philosophi fere operibus praestitit, quod ego vix, aut ne vix quidem in parte minori eiusdem scriptorum potui efficere. Huius vero editionis merito haud possunt perspicui, nisi

comparatur cum magna utilissimaque illa Fickerti; coniecturaeque Haasii sagaces omnes, et plerumque probabiles lateant necesse est unicuique, qui se non Senecae scriptorum studio dederit, variasque huius auctoris consulere soleat editiones; quoniam Editor ille tam suas quam alienas coniecturas in textum receptas *eodem signo*, literis nempe, quas *cursivas* appellare solemus, indicavit. Horum quidem hominum numerus quum nisi me fallat coniectura, valde exiguus sit, duo in hoc tractatu duxi mihi efficienda. Primum dotes huius editionis peculiare ponam in luce, id debetur viro tam bene de Seneca merito; deinde, quum fieri non possit ut vel sagacissimus et quantumvis accuratus Editor haud interdum dormitet, inque plurimarum diversarum scripturarum lite haud raro veram non agnoscat, aut coniecturae alicui nimis faveat, id Senecae deberi puto, ut iis in locis meam praeferam opinionem codice vossiano stabilitam aut consuetudine huius auctoris nitentem. Itaque hos iam tractaturus locos, me iis scripturarum Haasii mutationibus, de quibus sileo, nonnumquam dubitanter, plerumque ex animo adstipulari declaro.

Naturalium Quaestionum Lib. I.

Prolog. § 2.¹⁾ *Equidem tunc rerum naturae gratias ago... cum disco, quae universi materia sit, quis auctor aut custos, quid sit deus, totus in se intendat an ad nos aliquando respiciat.* In Codice E legitur *an ad et nos*, in c *an et nos*. His testimoniis, quibus verisimile sit particulam *et*, qua aegre caremus, propter similem vocem *ad* excidisse, accedit Voss., qui codex meliore ordine exhibet *an et ad nos*, atque ita videtur legendum.

§ 14. *Sunt qui putent [sibi] ipsis animum esse et quidem providum, [ac] dispensantem singula et sua et aliena: hoc autem universum in quo nos quoque sumus, expers [esse] consilii [et] aut ferri temeritate quadam aut natura nesciente quid faciat.*

Ipsae iam, prius quam Haasii editionem vidissem, secundum Voss *putent* scripseram pro *putant*, *deleam*que *sibi* ante *ipsis*. Iure quoque delendas censuit Haasius voces *esse* atque *et*, quae nec in Codd. Ee, neque in Voss inveniuntur. Sed aliquid restat tractandum. Accuratus nempe ultima consideranti statim apparebit, coniunctiones *aut* *sibi* male respondere, postque alteram coniunctionem *aut*, similiter atque post priorem positum est verbum *ferri*, aliud quoddam verbum scribendum fuisse. Quum inde iam appareat alterutram particulam *aut* abundare, et quum ex locis, ubi de simili motu violento sermo est, discamus, quam apposite hic scriberetur *aufferri* pro *aut ferri*, nempe ex Cons. ad

1) In paragraphis indicandis veterem retinui ordinem, quem Fickertus quoque secutus est. Nolle Haasius in re tam minuta a priorum Editorum consuetudine deflexisset. In interpunctione autem eius rationem longe praefero Fickertianae. In locis autem horum Senecae librorum citandis Haasii sequor Editionem.

Marciam Cap. VI § 2 *nec nos ista vis transversos auferat*, et de Benef. VI, XXXI § 5 *velut torrentis modo ablatis*, procul dubio recipienda videbitur scriptura Codicis *Voss expers consilii auferri temeritate quadam, aut natura nesciente quid faciat. Auferri* in aliis quibusdam Codicibus quoque legitur.

§ 15. *Quanti aestimas . . . cognoscere . . . quantum deus possit, . . . quicquid vult efficiat an multis rebus illum tractanda destituant.*

Locus ita scriptus significabit: an negotia tractanda destituant, seu privent Deum opificem multis rebus. Sed quibus rebus Deus privaretur, idque per negotia? In eiusmodi nugis explicandis equidem desudare nolo; legam potius, ut in Editionibus multis: *an in multis rebus*. Quam veri sit simile in post *an* excidisse quisque fatebitur, opinor, qui ex his exemplis intellexerit, quam frequens sit usus verbi *destituere* apud prioris aevi auctores sine ablativo, significantis, id quod requirimus, aliquem desperantem, aut rem desperatam relinquere: De Benef. VI, 22. *Sidera sideribus incurrant . . . contextusque velocitatis citatissimae in tot secula promissas vices in medio itinere destituant*. Ibid. VII, 31 § 2 *Alius illis (scilicet diis) obicit negligentiam nostri . . . alius illos extra mundum suum proicit et ignavos hebetesque sine luce, sine ullo opere destituit*; Sueton. Caes. IX. *Destitutum utriusque consilium morte Pisonis*; Tacit. Hist. 1, 5 *Miles ad destituendum Neronem impulsu tractus*; denique Senec. de Tranq. II § 5 *Inter destituta vota torpentis animi situs*; Ep. XXXVI § 1 *quod dignitatem suam destituerit*. *Destituo* autem cum ablativo in meo quidem ad Senecam Indice verborum non enotavi. Cedat igitur Codicum auctoritas usui Senecae et scribatur *an in multis rebus*.

Cap. I. § 13. *Alii (ignes scil.) inter nubes eliduntur, alii sereno*. In Ee scriptum est: *alii autem inter nubes cet.* addit Frickertus „de quo vide”. Et profecto, quoniam ibi nova quaedam ignium instituitur divisio, iure illa coniunctio disiunctiva desiderabitur, quum quin in textum reponamus nullo iam impediemur scrupulo, quum duobus illis Codicibus praestantibus Ee tertius accedat Voss, qui illam exhibeat. Similiter § 10 Cap. II. *Causa autem caritatis haec est*, et huius capitis § 12. *Causa autem melioris spei est*, ubi simili ratione de re nova incipit loqui.

Cap. II. § 7. *Lapillus in piscinam aut lacum et adligatam aquam missus circulos facit innumerabilis: at hoc idem non faciet in flumine.*

De voce *adligatam* tacent Interpretes. La Grangius insinuat, qua est, elegantia vertit: *eau dormante*, sed aqua adligata proprie significat: aquam quamlibet undique finibus certis inclusam; nam Nat. Quaes. Lib. II. Cap. I. § 4 legimus *adliget aquas (terra) an aquis adligetur*. Virgilii quoque verba e libro VI Aen. vs. 437 *tristique palus inamabilis unda Alligat* huc quodammodo pertinent. Quam familiare verbum *adligare* pro usitatioris verbo *vincire* fuerit Senecae et aequalibus eius, monstrarunt Gronovius ad Sene-

cae Epist. 94, Dukerus ad Flori Lib. II, Cap. XI § 6: patetque ex Tueti verbis Germ. Cap. 24 *Victus voluntariam seruitutem adit . . . alligari se ac venire patitur.*

Cap. III. § 5 *Quidam ita existimant arcum feri: . . . singula stilicidia pluviae cadentis singula esse specula, a singulis ergo reddi imaginem solis. deinde multas imagines, immo innumerabiles et diversas et in praeceps euntes confundi. Itaque et arcum esse multarum imaginum solis confusiones.* Pro ultima voce *confusiones* omnes fere editores ante Fickertum et Haasium scribebant *confusionem* secundum duo tantum Codices. His vero nunc accedit auctoritas Codicis Voss, ubi idem inveni. Itaque non dubitandum videtur quin scriptura *confusionem* praeferenda sit; nam una erit multarum imaginum confusio, ut unus oriatur arcus. Sic de Ira Lib. I, VIII. § 3. *Quemadmodum ex confusione se liberabit, in qua piorum mixtura praevaluit.*

§ 6. *Peltes, inquit, mille die sereno pone et omnes habebunt imagines solis. in singulis foliis dispone singulas guttas: singulae habebunt imaginem solis . . . . . Itaque piscinam ingentis magnitudinis divide; totidem illa habet imagines solis, quot lacus habuerit. relinque illam sicut est diffusa: semel tibi imaginem reddet.*

Sereno die videtur scribendum pro die sereno. Fickertus ita iam malebat, sed illum verborum ordinem in uno tantum invenerat Codice B, nunc Voss accedit. Idem Voss omittit sequentem particulam *et*, quod quam probabile sit post imperativum, e sequentibus dictionibus similibus, quas ideo apposui, quaeque omnes tali languido carent additamento facile patebit. Deinde repono ex eodem Codice *omnes habebunt imaginem solis*, non *imagines*, quod Fickertus et Haasius ediderunt; credo, quia hi in uno tantum Codice G invenerant, quod nunc duorum Codd. nititur auctoritate ideoque est praeferendum; quia ipse Seneca mox ait: *singulae habebunt imaginem*, et hoc ipsum probare vult: *a singulis (speculis) reddi (unam) imaginem solis.* ut legimus in § 5. Denique mirum sune, quod omnes Editores formam praesentem *totidem illa habet imagines* patienter sunt passi inter tot tempora futura. Dudum *illud habet* pro compendio longioris, veraeque formae *habebit habueram*, quum in Voss scriptum inveni *futurum habebit*, quod igitur restituendum erit.

§ 11. *Ad ipsum solem revertere: hunc quem [toto] terrarum orbe maiorem probat ratio, acies nostra sic contraxit, ut sapientes viri pedalem esse contenderent.*

Dubito an Haasius iure delendam censuerit vocem *toto* unius Codicis auctoritate, quum in optimis B et Voss inveniatur, magnamque praebeat vim comparationi solis cum terra. Sed *revertere* habeo pro compendio scripturae *revertamur*, quae genuina mihi videtur, quum et in Voss. inveniatur. Disputat enim Seneca in hac paragrapho cum auditore quodam. Longe autem magis congruet, opinor, culti scriptoris humanitati auditorem invitare,

ut secum aliquid consideret, quam adroganter ei iniungere ut solus id faciat. Neque aliter voluisse videtur Seneca, qui statim post scribit: *quem velocissimum omnium scimus, haud vero scis.*

Cap. V. § 1. *Nunc nihil ad rem pertinet, quomodo videamus quodcumque videmus. Sed [quomodo] imago similis reddi e speculo debet.*

Priores editores pro *debet* scripserunt *debeat*, aut interrogandi signum post illam posuere vocem. Sed nemo umquam poterit dubitare an similis imago e speculo reddatur. Probamus igitur Fickertum indicativum *debet*, idque omnium Codicum auctoritate reposuisse. At sic manet difficultas, quod grammatica post *quomodo* coniunctivum requirit, quemadmodum ipse auctor prius scripsit *videamus*. Haasius, ut videmus, sic illam tollere conatur, ut deleat alterum illud *quomodo*; sed omnes obstant huic coniecturae Codices. Facilior, verisimiliorque erit via, ni fallor, si verba: *sed quomodo* commate a sequentibus distinguimus, eisque verbis additum cogitamus *videmus*. Locum tibi benevole Lector ponam ante oculos, qualem a Seneca scriptum puto: *Nunc nihil ad rem pertinet, quomodo videamus quodcumque videmus: sed quomodo* (scil. videmus), *imago similis reddi e speculo debet.*

Gallicus interpres La Grangius sententiarum serie ductus illam interpunctionem pervidisse videtur, quum optime verterit: *Quel que soit le mécanisme de cette vision, il est certain que l' image, renvoyée par le miroir, ressemble au corps.*

§ 3. *Deinde cum velis speculum inesse aeri, des oportet mihi [eamdem levitatem corporis,] eamdem qualitatem, eundem nitorem.* Fickertus tria illa verba uncis, ut suspecta, inclusit; quia absunt a Codicibus BEEG, eumque secutus est Haasius. Sed neutiquam id mihi placet; nam causa, cur ea verba omissa sint, est praesto; iteratio nimirum pronominis *eamdem*. Et quamvis illa in bonis Codicibus non legantur, in alio optimae notae Manusc. Voss. adsunt; inque tali sententia requiri denique necessario videntur, quum hunc locum cum capitis III, § 7 verbis comparemus, ubi Aristotelem facit dicentem: *Ab omni, inquit, laevitate acies radios suos replicat. nihil autem laevius aqua et aere, aut cum eiusdem capitis § 6. verbis: quia omnis circumscripta laevis et circumdata suis finibus speculum est.*

§ 4. *Sunt quaedam specula ex multis minutisque composita . . . haec cum sint coniuncta et simul conlocata, nihilominus seducunt imagines suas et ex uno turbam efficiunt. Celerum catervam illum non confundunt.* In codice G scriptum est *ex uno quod turbam*, in e *ex uno quasi turbam*, in Voss. *ex uno quidem turbam*. Mecum deliberanti unde illa additamenta in bonis Codicibus essent orta, nulla propior potiorque visa est causa, nisi quod genuina scriptura fuerit *ex uno catervam* ut mox *catervam* illam; idque commendare videtur numerale *uno*, quod indicat, in sequenti illa voce definitum numerum cogitandum esse, cuius notio ipsi illi voci *caterva* proprie inest.

Brought to you by | INSEAD

Authenticated

§ 8. *Quid enim simile speculis habent nubes . . . illa eiusdem materiae tota, hae diversis temere compositae.* Eo valde inclinat animus, ut Codicis Voss. scripturam *hae e diversis* pro genuina habeam; comparet illa praepositio in tribus aliis Codd. B, G et Col.; in ceteris in describendo facillime excidere potuit, et probatur illa scriptura a Gronovio: denique credibile est Senecam illam praepositionem laud omisisse ut consuleret perspicuitati; quia idem verbum *conponere* tam diversa significatione cum dativo usurpatur.

§ 13. *Neque enim omnia adversus specula respondent: sunt quae videre extimescas . . . sunt quae cum videris, placere tibi vires tuae possint: in tantum lacerti crescunt.*

Verba *Neque enim omnia adversus specula respondent* laborant corruptela et intelligi nequeunt. Duae emendandi rationes propositae sunt. Gruterus scribendum censet *adversis* pro *adversus*, quod Pickerto valde, sed mihi neutiquam placet. Nam *respondere* cum dativo apud nostrum significare solet *spei respondere*, ut monui in Commentario ad librum I de Ira, Cap. V. § 5 editum Enchusae 1850; ut de Benef. V. I § 4. *Ita fructus beneficiorum gratius respondet illis.* Nec si *respondere* vertimus per lumen reverberare salva res erit; omnia enim specula, aliquo saltem modo lumen remittunt; idque negare nec voluit nec potuit umquam Seneca. Sed altera emendandi ratio, quam Pincianus, acutissimus sane vir, proposuit, ut scribatur *ad verum*, pro *adversus*, unice vera mihi videtur. *Respondere* cum praepositione *ad* significat enim apud Senecam: *congruere cum re aliqua*. Sic Nat. Quaest. Lib. IV, II § 9. *Adeo ad mensuram fluminis respondet, quam fertilem Nilus* (scil. Aegyptum) i. e. Aegypti fertilitas sit similis Nili mensurae. Et tum demum ea apta oritur sententia: neque enim omnia specula, i. e. omnium speculorum imagines cum vero, seu cum vera corporum figura congruunt.

Cap. VIII. § 1. *Quidam ita opinantur: sol, cum sit multo altior nubibus, a superiore illas tantum percutit parte. Sequitur, ut inferior pars earum non tangatur lumine.* Seneca non imminuere voluit vim verbi *percutere* addendo adverbio *tantum*, sed locum ubi percutiuntur illo adverbio accuratius definire in animo habens scripsit *opinor a superiore tantum illas* ordine inverso, quo illa verba in Codd. B, G et in Voss. leguntur; nam scriptura Codicis G *tamen illas depravata* videtur ex *tantum illas*. Porro pro *tangatur* corrigendum mihi videtur *tingatur*. Id enim de lumine multo elegantius dicitur, a bonisque auctoribus saepe usurpatur; et mox ab ipso ponitur Seneca, ubi eandem iterat sententiam ac scribit: *Hoc argumentum parum potens est. quare? quia, quamvis ex superiore parte sol sit, totam tamen percutit parte. ergo et tingit.* Ut ibi percutit, ita *tingere* quoque iterasse videtur. Accedit, quod homines, qui ita opinabantur, contendere volebant in inferiore nubium parte haud fieri arcum: sed ut arcus oriatur

nubes non illuminari seu *tangi* lumine, sed colorari, seu *tingi* debent. Similiter Lucretius Lib. II:

Ex ineunte aëro nullo continctâ colore.

Alibi *nubes loca lumine tingunt*. Etiam *percutere* hic sollemne verbum est: Lucret. Lib. II.

Propterea quod

Recta aut obliqua percussus luce refulget.

Cap. XI. § 1. *Aliud quoque virgarum genus adparet, cum radii per angusta foramina nubium tenues et intenti distantesque inter se diriguntur.* Jure addidit Fickertus e Codd. particulam *et ante intenti*; hoc enim adiectivum sepeandum erat a *tenues*, quod penitus diversum est.

De significatione adiectivi *tenuis* nemo quidem erit incertus: *intenti* vero quid significet equidem aliquamdiu dubitans quaesivi; quare hanc exhibeo explicationem. Sumtum mihi hoc adiectivum videtur a sagittis, quae intento arcu mittuntur. Radii *intenti* sunt igitur ii, qui celeriter et cum vi recta via feruntur. Similiter Seneca usus videtur verbo *tendere* Nat. Q. Lib. VI, 15. *Tunc ille* (scil. spiritus) *exitu simul redituque pracluso volutatur, et quia in rectum non potest tendere, quod illi naturale est, in sublime se intendit et terram prementem diverberat, ubi se tendit, et se intendit significat: vires auget et directo cursu se in sublime emittit.*

Cap. XII. § 1. *Tunc solemus notare, quemadmodum luna soli se opponat et illum tanto maiorem subiecto corpore abscondat, modo ex parte, si ita contigit ut latus incurreret, modo totum.*

Post *latus* legitur in Codice Voss. *eius*. Quivis videbit quam facile vox illa praecedenti *latus* obscurari potuerit. Reponatur ergo in textum illa vox bono Codice commendata et ad sententiae perspicuitatem plurimum conferens. Alibi in simili sententia addidit noster pronomen Nat. Q. Lib. VI, Cap. III. §. 2. *luna cuius obscuratio frequentior, aut parte sui aut tota delituit.*

Cap. XVI. § 4. *ut ipse flagitiorum suorum spectator esset et quae secreta quoque conscientiam premunt et quae accusatus quisque se fecisse negat non in os tantum seu in oculos suos ingereret.* Descripsi haec verba ex Editione Fickerti, ut ingeniosissimam Haasii coniecturam tecum, benigne Lector, communicarem. In codice E legitur fere *et quae accusatus; quaeque ac sibi in e, quaeque ac si*, in Voss. *quaeque ac sibi*: in his aliam latere melioremque scripturam facile patet, quam, ni fallor, Haasius invenit scribendo: *et quae (alii) aequae ac sibi quisque fecisse se negat.*

Cap. XVII. § 3. *Quamvis enim orientem occidentemque eum* (scil. solem) *contemplari liceat, tamen habitum ipsum, qui verus est, non rubentis, seu candida luce fulgentis nesciremus, nisi in aliquo nobis humore lenior et adspici facilius occurreret.*

Omnes fere editiones exhibent ante *ipsum* genitivum *eius*. — A Fickerto ex uno tantum Codice illa scriptura notata est ideoque opinor non recepta. Sed Cod. Voss. illum genitivum

eius quoque suppeditat, quum facillime excidisse potuerit et propter sequentes genitivos *rubentis* et *fulgentis* requiri videntur, restituendum arbitror.

Neque sequentia verba *qui verus est* cum Fickerto pro insitiis fere habeo; quum enim orientis occidentisque solis effigies etiam pro habitu eius possit haberi, aliquid addatur oportet, quo alter ille habitus diserte distinguatur, nempe adiectivum *verus*.

Nat. Quaest. Lib. II.

Cap. I. § 3. *Dicam, quod magis mirum videbitur: inter coelestia et de terra dicendum erit.* Quod olim desiderabam, ut in Editione Fickerti pro *videtur* scriberetur *videbitur* propter reliqua futura *dicam* et *erit* et quia Codex e eam exhibebat lectionem: id confirmatum Codice Voss., receptum vero vidi in Editione Haasii. Sed plura requiro, primum ut pro *magis*, secundum Voss. scribatur *magis tibi*; nam illud pronomen facillime potuit excidisse post syllabam *is* vocis *magis*, atque in colloquio, quale hic habemus: *Quomodo inquis . . . . Quare? inquis* aegre potest omitti. Ut igitur locum una voce augeri, sic alteram illi detrahi volo, nempe *et ante de terra*. Deest illa vox in optimis Codicibus E (s. m.), e atque in Voss., efficitque, ni fallor, ut langueat sententia, cuius omnis vis in *subita* admixtione rerum diversissimarum, coeli nempe et terrae, erat sita; omne igitur verbum quod interponitur, minuit celeritatem illam, et nocet consilio auctoris.

§ 5. „*Quare?*” *inquis. quia cum propria terrae ipsius excutimus suo loco, utrum lata sit et inaequalis . . an tota in formam pilae spectet . . . et cetera huiusmodi, quotiens in manus venerint, terram sequuntur et in imis conlocabuntur: at ubi quaeretur, quis terrae situs sit, qua parte mundi consederit, . . . haec quaestio cedit superioribus et, ut ita dicam, meliorem conditionem sequetur.* Sunt quae mutanda, sunt quae explicanda censeam. Quamvis optimi Codd. exhibeant omnes *terram sequuntur*, Haasio tamen scribendum fuerat, ut priores fecere Editores, *terram sequuntur*. Id suadent reliqua illa futura, id inprimis ultimum illud: *conditionem sequetur*. Nunc omnis sublata erit dubitatio; nam Voss. habet *sequuntur*. Mox idem habet *et in imo conlocabuntur*, cui adstipulantur Codd. Ee, qui corrupte exhibent *in uno* pro *in imo*. Neque eo defenditur scriptura *in imis*, quod § 2 *terrena ima* appellavit Seneca (*quia editiora* (scil. sublimia) *imis* (= terrenis) *sunt*); contra, locus ille nostram tueri videtur opinionem; nam ibi loquebatur Seneca de *rebus*, quae terranae, seu *imae* sunt, hic sermo est *loco*, qui terrana continet, quique *imus* est ¹⁾. De-

1) Similiter huius libri Cap. XII. §. 1. *Duae partes mundi in imo iacent, terra et aqua.*

nique in vocibus: *haec quaestio cedit superioribus* sensus verbi *cedet* videtur aperiendus. Huius vocis significatio rarior quidem, tamen haud obscura est, si reputamus Senecam, ut supra ipse declararat (§ 2. *ut iurisconsultorum verbo utar*), hic rursus ex eorundem disciplina petisse verbum *cedere*, quod si comparamus cum dictione: *in iure cessio*, statim adparebit *cedet superioribus* idem esse atque sequetur res coelestes, concedetur iis. In ultimis similiter huiusmodi formulam iurisprudentiae adhibitum videmus.

Cap. II. § 4. *Hoc cum tibi remittam, tu invicem [mihi] refer gratiam. Qua re istud? Si quando dixero unum, memineris cet.* Postquam commemoraro Haasium duos huius capitis locos hucusque deploratos egregie acumine suo et Codicum ope restituisse; (nempe in § 2. ubi Fickertus edidit: „*Unitas est sine commissura continuatio [et duorum inter se coniunctorum corporum tactus]*” et tot voces eiici vult, hic servat illas voces et explicat locum iteranda voce, quae facillime excidere potuit, *commissura*; hoc modo: „*Unitas est sine commissura continuatio, et [commissura est] duorum inter se coniunctorum corporum tactus*”; paulo post § 3. apud Fick. legimus: „*Numquid dubium est, quin ex his corporibus quae videmus . . . quaedam, sint composita? Illa constant aut nexu aut acervatione ut puta funis . . . Rursus non composita, ut arbor, lapis*”. Sed Haasius truncata illa „*quaedam sint composita*” sic egregie supplevit „*quaedam sint [composita, quaedam non] composita?*” his igitur Haasii meritis commemoratis, voces illas Senecae adscriptas propius considerari velim. Facile tu mihi quidem assentieris, benevole Lector! Haasium pronomen *mihi* haud, tamquam suspectum, uncis circumdare debuisse, quum scies Codices E et Voss. id tueri; nam aptissime sibi invicem pronomina *tu* et *mihi* opponuntur. Sed et aliud quid volo: si auditor *causam* ignorasset, cur a se aliquid impetrare vellet Seneca, merito rogasset *Quare istud?* Hoc vero modo audiverat, sed rem, quae rogaretur, audiverat nondum. Hanc ut cognosceret usus erit, opinor, non verbis *quare istud?* quae nunc in textu leguntur, sed *quale istud*, quae idcirco duco recipienda.

Cap. V. § 1. „*Terra et pars est mundi et materia. Pars quare sit, non puto te interrogaturum, aut aequè interroges, quare coelum pars sit, quia scilicet non magis sine hoc quam sine illa universum potest esse, quod cum his universum est, ex quibus [tam] quam ex hac alimenta omnibus animalibus . . . dividuntur*”. — Duo probare debet Seneca: terram esse partem mundi, tum: eandem esse materiam mundi, sed illud tantum probare videtur, ubi incipit „*Pars est . . . quia*”. Verum, ut nunc legimus, bis idem probare studet, nam post „*quia . . .*”, iterum ait, „*quod cum his*”, sed excidit ni fallor vox *materia* post *potest esse*. Id si statuamus et legamus . . . ; *pars sit, quia scilicet non magis sine hoc quam sine illa universum potest esse, materia, quod cum his universum est* cet. particulae *sine* et *cum* acutissime et differentiae illi

perquam congruenter ab auctore usurpatae videbuntur, nam sine tum ad partem, cum ad materiam erit referenda.

§ 2. *Tot sidera . . tam avida per diem noctemque ut in opere ita [et] in pastu. [et] omnium quidem rerum natura quantum in nutrimentum sui satis sit, adprendit.* Ut priorem particulam et post ita recte delesse puto Haasium, quum desit in Codd. Ee et Voss., et enervet dictionem, ita alteram coniunctionem et, ante omnium tueor et reiici nolo. Nam auctoritati Codd. Ee, in quibus abest, oppono Codicem Voss., qui exhibet eam, oppono Senecae morem, novam sententiam saepissime ab illa particula incipere soliti.

Cap. VI. § 6. *Hoc quid est aliud quam intentio spiritus sine qua nihil validum est?* In omnibus Editionibus et Codicibus, excepto P. 4, post haec addita leguntur: *et contra quam nihil validum est.* Aut ego fallor, aut typographi lapsu haec non leguntur in Haasii editione.

Ibid. *Quid autem aliud producit fruges et segetem inbecillem ac virentes exigit arbores ac distendit in ramos [aut in altum erigit] quam spiritus intentio et unitas?* Particula ac inter inbecillem et virentes eo nos ducere videtur, ut adiectiva illa nova notione comprehendamus, et secundum Cod. Voss. scribamus *inbecillem ac virentem*. Ut autem adjectivum virentem sic seiungamus ab substantivo arbores, et tribuamus alteri illi segetem id nobis persuadet, quod viridis ille color segeti e terra prodeunti aptissime tribuitur; sed arboribus parum opportune tribuetur, quasi spiritus eas tantummodo, dum folia gestant, in altum erigat.

Nullam denique idoneam video causam, cur Haasius voces *aut in altum erigit* pro suspectis habeat, quae omnium Codd. auctoritate nituntur, atque hic, ubi Senecae placuit immorari, naturamque breviter sed eleganter pingere, perquam apte praecipuam arborum differentiam indicant, earum nempe quae ramos non alte erigunt sed late diffundunt, aliarumque quae proceritate eminent.

Cap. X. § 2. *Media pars (aeris scil.) temperior, si summis imisque conseras, quantum ad siccitatem tenuitatemque pertineat, ceterum utraque parte frigidior.* In optimis Codd. E, e, Voss. legitur *pertineat*, in peioris notae Mss. *pertinet*. Id iam aliquid mihi dabat suspicionis vocem *pertineat*, ut alienae manus, eiiciendam esse. Confirmant hanc opinionem Senecae loci duo: Epist. IX. § 4. *Quantum ad hanc epistolam.* Ep. CXXIV. § 8. *Uterque, quantum ad intellectum boni ac mali, aequè maturus est.*

Ibid. § 4. *Adice nunc ignes, non tantum manu factos et certos, sed opertos terris, quorum aliqui eruperunt, innumerabiles e[et] obscuro et condito flagrant semper.* Praepositio ex debetur ingeniosissimae Haasii coniecturae, quum sinxit ex et, cuius repetitio (et obscuro et condito) in optimis Codd. E. e. Voss. (hic exhibet abscondito) offendit Haasium aliosque. Sed ex non recipere possum, nam *flagrare ex obscuro* significaret ita flagrare, ut ex loco

obscuro ignis cernatur, quod sane Senecae proposito contrarium esset. Equidem non aliter didici ex similibus locis: ad Marciam X. §. 1. *Quicquid est hoc, Marcia, quod circa nos ex adventicio fulget, liberi, honores, opes.* Ibid. XXVI. §. 6. *Quicquid nunc ex disposito lucet ardebit.* Id sane certum mihi videtur ex omnibus locis, quae de hac praepositione collegi, *ex obscuro* numquam significaturum in obscuro, ita ut alibi nusquam videatur. Iteratio vocis et . . . et, me quidem non offendit, postque non tantum . . . sed, talis efficacior affirmatio mihi perquam videtur idonea.

XI. §. 2. *Stellae . . . modo frigora, modo imbres aliasque terris [turbine] iniurias movent.* In nullo Codice, credo, deest vox turbine, aut turbidae, qualis est scriptura Voss. et E. s. m. Itaque cum Haasius illam vocem non delebo, sed scribam potius turbide. Adiectivum turbidae haud apte interpositum videtur.

Cap. XII. §. 1. *Duae partes mundi in imo iacent, terra et aqua, utraque ex se reddit aliquid . . . : aquarum halitus humidus est et in imbres et nives cedit.* Huius loci ultimae partis scriptura diversissima est: Ee habent *cecidit* pro *cedit*, Ph *cadit*, B *redit* quod Fickerto valde placet. Fieri potuit ut rarior usus verbi *cedit* variis illis scripturis, seu coniecturis originem dederit; sed mihi quoque de tali significatione vocis *cedere* in Seneca nondum constat; donec igitur de huiusmodi sensu istius verbi confirmatus sim exemplis, statuo ductus Codice Voss. qui caret in ante imbres, nec non primis huius paragraphi verbis, quae descripsi supra, Senecam scripsisse *et imbres et nives reddit*, ex *reddit* ortam esse corruptelam *redit*, et hanc originem dedisse praepositioni in ante imbres.

Cap. XIII. §. 3. *Nihil enim illi (in aethere scil.) iniuria cogitur . . . ordo rerum est et purgatus ignis in custodia mundi summas sortitus oras operis pulcherrime circumit.* In Voss. B et G stat *expurgatus* pro *purgatus*, quod recipio; nam verisimillimum est ex propter antecedentem particulam *et* omissum esse. Augeretur insuper adiectivi vis addito *ex*, idque requiritur; nam *levissimus* ignis sit necesse est, ut ne ex aethere decadat. Similiter ad Marciam XXV. §. 1. *Integer ille nihilque in terris relinquens fugit et totus excessit, paulumque supra nos commoratus, dum expurgatur et inhaerentia vitia . . . excutit.* Verbum *custodia* indicat Senecam in hoc pulchro loco uti dictione a re militari sumta. In tali autem formula vox *operae* propria est, De Provid. Cap. V. §. 1. *militare et edere operas.* — Idcirco restituam priorum editionum scripturam *operas* pro *operis*, quae est plurimorum Codicum, tollitque difficultatem probabiliter explicandi *oras operis*, quod ego quidem desperarem.

Cap. XIV. §. 1. *Vos, inquit, dicitis, . . . posse aliquas aëris partes ad se trahere ignem ex locis superioribus ardore et sic accendi.* Fickertus secundum Codd. Ee scripsit . . . *superioribus et ex eo ardore sic accendi.* Haasius autem auctoritate Memm. de-

levit voces *ex eo*, qua in re consentientem habet Codicem Voss. Quid autem ita significet *ardore* neutiquam extrico. Mihi probabile videtur voces *ex eo ardore* habendus esse pro interpretatione dictionis: *et sic*, idcirco scribam: *superioribus et sic accendi*.

Cap. XVI. § 1. *Quid ergo inter fulgurationem et fulmen est?* Donec exempla e Seneca allata contraria docent, non audeo statuere Senecam ita fuisse locutum, sed cum Voss. et P. 3 scribo: *Quid ergo inter fulgurationem et fulmen interest?*

Cap. XVII. § 1. *Quidam existimant eum spiritum per frigida atque humida meanlem sonum reddere: ne ferrum quidem ardens silentio tingitur.* Si Haasius Codicem Voss. inspexisset, ubi legimus *in eum spiritum*, non, opinor, illud *eum* ex Ee recepisset, pro *ipsum*, sed *mecum* statuisset, credo, *eum* prius fuisse *in eum*, ut in Voss., hoc scriptum esse pro *in sum*, quod erat corruptela pronominis *ipsum*, quod restituendum censemus. Tum ex Cod. Voss. ante *ne* scribemus *nam*, quae particula in comparationis initio aegre omittetur, facillimeque aequenti *ne* potuit obscurari.

Cap. XVIII. *At quare aliquando non fulgurat et tonat? quia spiritus infirmior non valuit in flammam, in sonum valuit.* Ostendi tibi Lector! priorum editionum lectionem, ut egregiam tecum communicarem certamque Haasii emendationem corruptelae, quae omnes effugit Editores, me quod non viderim fere pudet. Scripsit nempe *fulgurat at tonat?*

Cap. XXVI. § 3. *Spumabat interdiu mare et fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem.* Sic ediderunt priores, aut coniecerunt pro corruptis *Nam demum, Iam primum, Interdum*. Sed verum, ni fallor, invenit Haasius scribens *noctu demum*.

Ibid. § 5 et § 6. *Quod si immensa aquarum vis flammaram ex imo subeuntem vim non potuit opprimere, quanto minus impedire poterit ignem nubium tenuis humor et roscidus? adeo res ista non adfert ullam moram, quae contra causas ignium sit, quos non videmus emicare nisi independente coelo. Serenum sine fulmine est.* Seneca per insulae exemplum e mari, idque flammis praecedentibus, emergentis probare studuerat: nubium humorem non posse impedire quominus fulminis ignis in nubibus oriatur ipsis; idque eo evidentius statuit esse, quod fulmen non emicare videmus nisi coelo independente. Hanc vero sententiam ex verbis *adeo* sqq. haud, opinor, eliciemus, nisi primum ex optimis Codd. pro *quae contra* legamus: *quod contra*, et pro desperatis illis *sit, quos*, aut, ut in optimis, *sit quos* corrigamus *fulmen*. Meum vero inventum si placeat eruditibus, laus eius magna ex parte penes Lagrangium erit, quum locum ita verterit: *Ils sont si peu contraires a la formation des feux, qu'on ne voit au contraire paraître la foudre, que dans un ciel nebuleux.*

Ibid. § 7. *Adice nunc, quod fieri potest, ut nubes summae et humiles adritu suo ignem reddant, qui in inferiora expressus in coeli sincera puraque visitur: sed sit in sordida.* Fruantur his ita

quicumque velit; ego utor Gronovii coniectura: *imae pro summae*, et ex Voss. pro *inferiora* pono *superiora*.

Cap. XXX. § 1. *Involutus est dies pulvere populosque subita non terruit. Illo tempore aiunt tunc propter illo tempore* a Fickerto, propter *tunc*, rursus *tunc* propter *illo tempore* reiecta est a prioribus. Haasius omnes tres retinuit omnibus obsequens Codd. Sed Codex Voss. suppeditat lectionem, qua et Codicibus et Editoribus satisfiat, eiusque auctoritate scribendum videtur . . non terruit illo tempore. Aiunt tunc . . .

§ 4. *Ita quae dixi, sive incendiis vaporantibus aera repleverunt sive ventis terras urentibus, necesse est nubem faciant ante quam sonum.*

Ut haec bene intelligantur moneo voces in vertendo ita ponendas esse: *ista quae dixi sive incendiis vaporantibus, sive ventis terras urentibus aera repleverunt* sqq. De collocando accusativo *aera* aliquamdiu dubitavi, sed talem instituendum esse ordinem mihi id probat, quod aer unice locus est, ubi fulmina efficiuntur, quodque ceteroquin *ista* careret verbo. Quodsi vero cogitamus *ista* esse *arida et humida, incendiis vaporantibus* indicare incendia, quae *humorem* in aera ducunt; itaque verisimile fore, Senecam apud *ventis* positurum esse verbum, quo *aridorum* in coelum motus designetur, haud multum remanebit dubitationis ex optimorum Codicum Ee. Voss. scriptura *verentibus*, veram esse conficiendam cum Fortun., quae in B invenitur *verrentibus*. Accedit quod Seneca supra, vim venti in fulmine creando explicans, ait „Cambyses ad Ammonem misit exercitum, quem *arena austro mola et more nivis incidens* textit. tunc quoque verisimile est fuisse tonitruum fulminaque adritu arenae sese adfricantis”. Ad haec si in sententia, quam tractamus respexit, idque fecit procul dubio, non usus erit *urentibus* sed *verrentibus*; ut Virgilius in Aen. I. Quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.

Cap. XXXI. § 1. *integris [ac inlaesi]*. Duas has voces invenitis Codd. invito me efficiendas censet Haasius. Diversa significant, vim dicendi augment.

Cap. XXXII. § 2. *Hoc inter nos et Tuscos . . . interest: nos putamus, quia nubes conlisae sunt, fulmina emitti. ipsi existimant nubes conlidi, ut fulmina emittantur.* Quomodo ipsi hic quidret non perspicio. Scribendum videtur: *isti*, quod proximum est ab *ipsi*, et similiter usurpatum de Clem. I. VIII. § 1. *Servitus est, non imperium. Quid tu? non experiris istud esse nobis, tibi servitutem?*

Ibid. § 6. *Auspicium observantis est.* Quod Fickertus alibi ex Codd. reposuit hic ex coniectura restituere licebit, nempe *servantis* pro *observantis*, ut satisfiat formulae: *servare de coelo*.

Cap. XXXIV. § 1. *Fatum: unum est, quod sive primo auspicio intellectum est, sive secundo, nihil intererit. Ita duo: non refert, an aliud sit, per quod quidem quaerimus, quantum de ave quod*

quaerimus idem fatum fulmine mutari non potest. Ultimorum scriptura infeliciter Haasio, ni fallor, cessit. *ave* ex duobus retulit Codd. Ee: reliqui eam omisere vocem, credo quod librarii absonum illud respuebant. At scribamus pro *ave*, *eo*, reducamus porro *est* post idem ex omnibus fere Codd. cum puncto: et incipiamus novam sententiam, ut illi praeter unum omnes faciunt, a voce *Fatum*: ut legatur . . . *quoniam de eo quod quaerimus idem est. Fatum fulmine mutari non potest.* Quidni? nam *fulmen ipsum fati pars est.* Ipsa dictionis sequentis forma diserte declarat, voces *Fatum* sqq. novam et absolutam debere sententiam constituere.

Cap. XXXV. § 1. *Quid ergo? expiationes procurationesque quo pertinent, si immutabilia sunt fata? Permite mihi illam rigidam sectam tueri eorum, qui excipiunt ista et nihil esse aliud quam aegrae mentis solatia existimant. Fata inrevocabiliter ius suum peragunt nec ulla commoventur prece. Quomodo Ruhkopfius suam tneatur explicationem, „qui excipiunt, tollunt illas expiationes et procurationes”, viderit ipse; nec Lagrangius loci sensum assecutus est vertens: qui, en adoptant les cérémonies religieuses etc. Imo alia huic verbo *excipere* adsignanda videtur significatio, quam collegi e Lib. IV. De benef. Cap. XXIV. § 4. *ad omnia cum exceptione venit: si nihil inciderit, quod impediat*; nam similiter dictio *excipiunt ista* (expiationes et procurationes) nostro loco significabit. qui statuunt expiationibus et votis illis satisfactum iri, si nihil inciderit, quod impediat ista.*

Ibid. *Non misericordia flectit* (scil. fata), *non gratia. sciunt cursum inrevocabilem, ingesta ex destinato fluunt.* Gronovius in certa coniecerat pro *ingesta* (i. e. „certo ordine, ut statutum est”), ego *eunt* pro *sciunt*. Sed frustra omnia! Vere mihi scribere videtur Haasius: *Non misericordia flecti non gratia sciunt. Cursum inrevocabilem ingressa ex destinato fluunt.*

Cap. XXXVIII. *Si futurum est fiet, etiamsi vota non suscipis, sinon est futurum, etiamsi non susceperis vota, non fiet.* Ergo neutro casu vota susciperentur. Dele secundum Voss. *non ante susceperis.*

Cap. XXXVIII. § 1. *Hic dives erit, sed si navigaverit. at in illo fati ordine . . . hoc quoque protinus adfatum est, ut et naviget: ideo navigabit.* Frustra contendit Gronovius *adfatum* significare *fato constitutum*, nam loco Ciceronis de Fato 13, 30, ad quem provocat, alia vox legitur, nempe *confatale*. Sed scribatur ex Codd. P3. et Col. iisdem litteris, sed disiunctis: *ad fatum*, et additum cogitetur, more Senecae, verbum aliquod, nimirum *implendum*. Similiter scripsit noster Ep. IV. § 8. *ad supervacua sudatur* (i. e. ad supervacua paranda), Ep. XXV § 1. *Nemo ad haec pauper* (rursus: ad haec sibi paranda).

§ 2. *Ut probetur nil voluntati nostrae relictum et omne ius fato traditum.* In omnibus Codd. legitur *ius faciendi traditum.*

Ideo vocem *faciendi* non reiciendum esse, sed per eam alteram, *fato*, neglectam opinor, restituendumque *ius faciendi fato traditum*.

Cap. XXXIX. § 3. *Etiamnunc tamen illam distinctionem video consiliarium est* (scil. fulgur), *quod cogitanti factum est, monitorium, quod nihil cogitanti. habet autem utraque res suam proprietatem: suadetur deliberantibus et ultro monentur.* Ut vox *suadetur* pertinet ad *consiliarium*, ita *monentur* ad *monitorium* referendum esse addubitari nequit. Scribe ergo, ut distinctio illa servetur, cum antiquioribus Editoribus *at ultro*: tum, ut in Cod. G. correctum est manu secunda: *monetur*. Cum enim admonitio pendeat ab eius voluntate, qui *monet*, non ab eius, qui *monetur*: *ultro monere*, et *ultro monetur* (sensu indefinito pro: *ultro monent homines*) rectissime, sed *ultro monentur* (homines) pravissimo dicitur.

Cap. XLII. § 1. *In prima specie, si intueri velis, errat antiquitas.* Quid nunc huc faciant verba *si intueri velis* non propius cupio. Sed scribe ex Cod. Voss. et tribus, quatuorve aliis: *In his, prima specie si intueri velis, errat antiquitas.*

Cap. XLIX. § 2. *regalia (fulgura) quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberae loca.* Ita exhibet locum Fickertus. Sed optimi Codices pro *quorum vi*, habent *cum eorum*, nempe Ee et Voss. Quam corruptelam quis non verissime ab Haasio restitutam agnoscat! qui scripsit: *cum forum tangitur*. In eo quod *aut principalia* pro *vel pr.* scripsit consentientem habet, praeter E, Codicem Voss.

Cap. LI. *Revertor ad ea fulmina, quae significant quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat, tamquam utrum eodem anno idem homini futurum fulmen, quod factum sit.* Cur Haasius, qui locum hunc ceterum bene correxisse mihi videtur, intactam reliquerit vocem *utrum*, ubi requiritur accusativus cum infinitivo, nec sequitur *an*, hanc tantum video causam, quod peiores solum Codd. ei offerebant meliorem scripturam *iterum*, quam nunc sane ex Voss. mecum in textum recipere non dedignabitur.

Cap. LII. § 1. *Cum lapide ferroque . . . confligit (fulmen), quia viam per illa necesse est impetu quaerat: itaque facit, qua effugiat. teneris et rarioribus parcat.* Ita Fickertus, ita Haasius. Sed in multis Codd. stat ante *teneris a*, ac aut *at*. Prudentius igitur agere videbimur, si ex Voss. *at teneris* scribemus. Nam *at* optime hic quadrat, facillimeque propter: *effugiat exciderit*.

Cap. LV. § 2. *Ut dem tibi et fieri in nube ignem et extinguere, e spiritu nascitur et adritu.* Scribendum fuerat *spiritu sine e*: sic edere destinaverat Fickertus, sed consilium eius impedivit typographi error, sic in optimis Codicibus Ee et Voss. legitur.

Cap. LVI. § 2. *Etiannum illo verbo utebantur antiqui correpto, quo nos producta una syllaba utimur . . . fulgere . . . fulgere* Quum una quidem syllaba, non autem vox tota possit corripi, pro *correpto* scribendum videtur *correpta*, ut mox *producta* scriptum est.

Cap. LIX. § 1. „Malo, inquis, fulmina non timere quam nosse. itaque alios doce, quemadmodum fiant: ego mihi metum illorum excuti volo, non naturam indicari“. Ita in optimis scriptum. est Codd. Sed in maiori parte et in plurimis Editionibus verisimilius, mea quidem sententia, ultima sic exhibetur: *ego mihi metum illorum excuti volo, quam naturam indicari*. Tum volo accipiendum erit pro verbo malo ut Ep. Cl. § 14. *Invenitur aliquis qui velit inter supplicia tabescere. . . quam semel exhalare*. Idque praeferrī meretur; nam si scribatur: *ego mihi metum excuti volo, non naturam indicari*, illud responsum ab auditore Senecae, de ipsa rerum natura disserenti datum durius sit, neque congruat elegantis auctoris urbanitati. Hanc autem, quam commendamus, scripturam, in planiorem illam, sed praviorem quoque a librariis esse mutatam indicare videtur Cod. G, ubi prius scriptum *quam naturam* secunda manu mutatum est in *non naturam*.

(Continuabitur.)

Zutphaniae in Neerlandia.

H. C. Michaëlis.

Zu Hyginus.

Hygin. fab. 30, Herculis athla XII: Aprum in Phrygia Erymanthium occidit, was die neuern herausgeber in Arcadia verändern wollen. Das genauere giebt Apollod. II. 5. §. 4: τοῦτο τὸ θηρίον ἡδίκηε τὴν Ψωφίδα ὀρμώμενον ἐξ ὄρους ὃ καλοῦσιν Ἐρύμανθον. Der alte name von Psophis war aber Φήγεια oder Φηγία (vergl. Paus. 8, 24): man verbessere also in Phigia oder in Phigia, wie Hygin möglicherweise geschrieben haben könnte. S. Muncker zu Fab. 31.

Hyg. fab. 30. Leonem Nemaecum, quem Luna nutrierat in antro Amphriso atrotum necavit. (amphistomo Muncker und Berckel zu Anton. Liber. pg. 233). Die hauptstütze der verdorbenen lesart war der Schol. German. ad Arat. v. 150, wo man bisher las in spelunca Mithimon nomine fuerit quam quidam Aphriso dicunt. Nun lässt aber der beste Codex Parisinus die worte quam quidam Aphriso dicunt ganz aus, wesshalb sie Merkel ad Ovid. Fast. praef. pag. lxxxvii als interpolation aus Hygin erklärt hat, und bietet: speluncam esse, quia mihi dymon nomine fuerit, was Curtius im Peloponnesos trefflich in quae amphidymon verbessert hat. So wird für Hygin das nächste bleiben, was Diodor 4, 11 (λόφος ἀμφίτροπος) an die hand giebt: in antro amphitreto. Einen Amphrysium Thessaliae fluvium erwähnt freilich der Mythogr. Vatic. secund. cap. 128.

Basel.

E. Wölfflin.